

МОТИВАЦІЙНА СКЛАДОВА НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ НЕМОВНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Стаття присвячена проблемі навчання іноземних мов майбутніх учителів немовних спеціальностей. Автор наголошує, що успішність навчання іноземних мов залежить від мотивації тих, хто навчається. Під мотивом розуміється значущий для майбутніх учителів немовних спеціальностей чинник, що характеризує ставлення студентів до вивчення іноземних мов. У статті висвітлено принципи організації процесу навчання іноземних мов майбутніх учителів немовних спеціальностей, що сприяють підвищенню мотивації студентської молоді до вивчення іноземних мов.

Ключові слова: іноземна мова, майбутній учитель, мотив, мотивація, немовна спеціальність, принцип.

З отриманням Україною незалежності суттєво розширилися міжнародні контакти нашої держави в усіх сферах людського життя, у тому числі освіти. Розширення контактів своєю чергою вимагає знання людиною іноземною мови як засобу спілкування між представниками різних народів і культур. Кінцевою метою національної системи освіти виступає виховання інтелектуально розвиненої та духовно багатой особистості громадянина України. Реалізація вищезазначеної мети значною мірою залежить від учителя, рівня його педагогічної культури та методичної підготовки. Підвищення наукового та методичного рівня вчителя забезпечується здатністю педагога читати професійно-орієнтовану наукову літературу, що вимагає знання хоча б однієї іноземної мови.

Крім того, невід'ємною складовою підготовки учителя виступає науково-дослідна робота, що покликана підготувати майбутніх спеціалістів до проведення власного наукового пошуку з обраної спеціальності та використання результатів у професійній діяльності. Наближення України до стандартів європейської вищої освіти висуває суворі вимоги до використання іноземної мови в процесі презентації студентами результатів своєї науково-дослідної діяльності. Отже, навчання іноземних мов набуває особливої актуальності для вищої педагогічної освіти.

Іноземна мова є складовою соціально-гуманітарної підготовки майбутніх учителів і вивчається всіма студентами-педагогами незалежно від профілю навчання. Майбутні учителі іноземних мов зробили свідомий вибір на користь іншомовної філологічної освіти. Натомість, як показує практика, студенти непрофільних факультетів часто не усвідомлюють потреби у вивченні іноземних мов. Таким чином, проблема мотивування стає однією з ключових проблем у процесі навчання іноземних мов майбутніх учителів немовних спеціальностей.

Проблема навчання іноземних мов студентів немовних спеціальностей знайшла своє відображення в наукових розвідках Г. Барабанової, Р. Гришкової, О. Кміть, М. Кудашової, Р. Кузнєцової, Г. Мальковського, С. Мелікової, І. Некоз та багатьох інших учених. Зв'язок між успішністю процесу навчання іноземної мови та мотивацією особистості до оволодіння іноземною мовою розкрито в публікаціях О. Бейдер, М. Вавілової, А. Гордєєвої, О. Гринчишин, І. Мінаєвої, М. Яковлевої та інших науковців. Утім, проведений аналіз наукової літератури з проблеми дослідження показав, що питання підвищення мотивації майбутніх учителів немовних спеціальностей до вивчення іноземних мов характеризується недостатньою розробленістю.

З огляду на викладене вище *мета* статті — висвітлити принципи організації навчання іноземних мов майбутніх учителів немовних спеціальностей, що сприяють підвищенню мотивації студентської молоді до вивчення іноземних мов.

У науковій літературі з методики викладання іноземних мов виділяються дві групи іншомовної мовленнєвої діяльності та вмінь: 1) рецептивні уміння, що спрямовані на сприйняття та осмислення особистістю інформації іноземною мовою; 2) продуктивні уміння, що свідчать про здатність особистості висловлюватися іноземною мовою [9]. Таким чином, під навчанням іноземних мов майбутніх учителів немовних спеціальностей ми розуміємо процес взаємодії майбутніх учителів немовних спеціальностей і викладачів іноземних мов, результатом якої виступає здатність студентів використовувати іноземні мови в повсякденному спілкуванні та професійній діяльності.

Будь-яка діяльність здійснюється під впливом мотивів, які являють собою принципи або міркування особистості, що визначають стратегію її поведінки в тій чи іншій ситуації індивідуального вибору. Мотивація в її широкому розумінні представлена двома видами, а саме: «інтегративна» (внутрішня) мотивація та «інструментальна» (зовнішня) мотивація [5; 8-10]. Різниця між двома видами мотивації полягає в тому, що внутрішня мотивація передбачає здійснення людиною певної дії в результаті усвідомлення її значущості для особистісного зростання. Натомість, зовнішня мотивація свідчить про виконання людиною дії через зовнішні обставини, необхідність дотримання вимог. На основі аналізу сутності понять ми можемо стверджувати, що базовою характеристикою мотивації виступає «значущість». Отже, відповідно до мети нашої розвідки мотив отримує наукове трактування як значущий для майбутніх учителів немовних спеціальностей чинник, що характеризує ставлення студентів до вивчення іноземних мов.

Звичайно, ми усвідомлюємо, що завжди існуватиме певна частина студентів немовних спеціальностей, для яких характерною буде

зовнішня мотивація до вивчення іноземної мови. Такі студенти вивчатимуть іноземну мову в межах програми та запропонованих викладачем завдань, особливо не прагнучи вийти за встановлені вимоги. Превалювання зовнішньої мотивації у цьому разі можна пояснити тим, що іноземна мова не є профільним предметом. Водночас запорукою успішності людської діяльності виступає саме внутрішня мотивація людини. Причому зовнішня мотивація цілком може трансформуватися у внутрішню. Отже, необхідно будувати навчальний процес з іноземної мови таким чином, щоб студенти усвідомили необхідність володіння іноземною мовою для особистісного та професійного зростання.

У процесі навчання іноземної мови значна увага приділяється формуванню в студентської молоді умінь сприймати іншомовне мовлення. Людина уважно сприймає саме ту інформацію, що є цікавою чи актуальною для неї. Як свідчить власний досвід навчання іноземної мови майбутніх учителів немовних спеціальностей, студенти із задоволенням ставляться до текстів країнознавчого чи соціального характеру або текстів, що безпосередньо стосуються майбутньої спеціальності. З огляду на це ми намагаємося підбирати такі тексти для читання чи аудіювання, щоби вони були цікавими та актуальними для студентів.

Звичайно, говорячи про відбір текстів, варто пам'ятати про так звану «проблему підручника». Справа в тому, що тематика розділів підручника або посібника (units) не завжди може бути цікавою для певної студентської аудиторії, оскільки автори не можуть заздалегідь знати, студенти яких спеціальностей будуть навчатися за цим підручником (посібником). На наш погляд, існує два підходи до вирішення зазначеної проблеми, переваги та недоліки яких ми спробуємо виявити та проаналізувати.

Сутність першого підходу полягає в самостійній підготовці викладачем підручника (посібника) та методичного забезпечення до нього з урахуванням профілю підготовки студентів. Застосовуючи такий підхід, викладач може врахувати особливості навчання іноземної мови студентів певної спеціальності під час підготовки підручника та подальшої роботи з ним. Недолік підходу полягає, на наш погляд, у тому, що внаслідок об'єктивних (зміна навчального навантаження, реорганізація структурних підрозділів тощо) або суб'єктивних (перехід на іншу роботу, сімейні обставини тощо) викладач не має достатньо часу для накопичення вагомого емпіричного матеріалу для написання підручника або посібника.

Другий підхід полягає у використанні викладачем підручників (посібників), написаних іншими авторами. Причому часто використовуються автентичні посібники. До переваг зазначеного підходу ми відносимо можливість студентів ознайомитися з особливостями

мовлення носіїв мови та розширити власний словниковий запас. Недолік такого підходу полягає, на наш погляд, у тому, що автори не обізнані ані з напрямом підготовки майбутніх учителів немовних спеціальностей, ані з особливостями навчання іноземної мови таких студентів. Можливість подолання згаданого недоліку вбачаємо у додатковому використанні викладачем професійно орієнтованих текстів. Так, під час вивчення теми «Planning Ahead» студентам спеціальності «Початкова освіта» пропонувався текст про плани дівчини, що мріяла стати вчителькою.

Складовою навчально-виховного процесу з навчання іноземної мови студентів немовних спеціальностей виступає домашнє та індивідуальне читання. Організація домашнього читання, починаючи від відбору тексту для читання та закінчуючи контролем прочитаного, значною мірою залежить від учителя. Як справедливо зазначає М. Кудашова, матеріал для домашнього читання має бути легким у мовному сенсі (але не примітивним за змістом) і відповідати читацьким інтересам студентів [6, с. 37]. Таким чином, одним із принципів організації навчання іноземних мов майбутніх учителів, що підвищує мотивацію студентів до їх вивчення, є принцип особистої зацікавленості студентів у навчальному матеріалі, його актуальності.

Навчання іноземної мови студентів немовних спеціальностей поряд із загальнокультурним розвитком особистості передбачає також оволодіння студентами професійно орієнтованою лексикою, що дасть їм змогу у майбутньому знайомитися з літературою за спеціальністю, вести бесіди іноземною мовою за тематикою фахової підготовки тощо. Цікавими в цьому сенсі видається думка М. Кудашової. Науковець твердить, що ключовою метою навчання іноземної мови студенти немовних спеціальностей визначають здатність читати літературу за спеціальністю [6, с. 33]. Спрямованість процесу навчання іноземної мови на формування навичок професійно орієнтованого мовлення обстоє й Г. Барабанова, яка наголошує, що майбутнє сучасного фахівця важко уявити собі без сформованих умінь зрілого професійно орієнтованого читання [1, с. 29].

На наш погляд, навчання іноземних мов майбутніх учителів немовних спеціальностей має бути спрямоване в тому числі на оволодіння студентами професійно орієнтованою лексикою та використання останньої у процесі іншомовного спілкування. Варто зазначити, що професійна орієнтація іншомовної підготовки майбутніх учителів здійснюється шляхом викладання курсу «Іноземна мова (за професійним спрямуванням)». Утім, маємо сказати, що кількість відведених на опанування курсу аудиторних годин є порівняно невеликою. Таким чином, принципом навчання іноземних мов майбутніх учителів немовних спеціальностей виступає принцип професійної орієнтації процесу навчання іноземних мов.

Оволодіння іноземною мовою неможливе без опанування граматичного складу мови. Вивчення граматики є достатньо складним процесом, оскільки відбувається під впливом рідної мови. Практика навчання студентів спеціальності «Початкова освіта» англійської мови показала, що студенти стикаються зі значними труднощами саме в процесі розуміння граматики англійської мови, оскільки її граматичний склад суттєво відрізняється від рідної мови студентів за багатьма показниками: порядок слів у реченні, система видо-часових форм дієслова, узгодження часів тощо. Як зазначає С. Ніколаєва, структуру мовленнєвих одиниць різних рівнів можна зобразити за допомогою вербальних правил (описових і правил-інструкцій), моделей-схем і, нарешті, мовленнєвих зразків [9, с. 74]. Досвід викладання іноземної мови майбутнім учителям початкової школи засвідчив, що студенти найбільш успішно засвоюють граматичний матеріал у тому випадку, якщо він подається у вигляді інструкцій-схем.

Успішність такого способу навчання граматичного матеріалу зумовлюється, на наш погляд, низкою причин. По-перше, графічне зображення відображає саму сутність граматичного феномену, що полегшує засвоєння правила. По-друге, саме графічне зображення надає змогу чітко простежити взаємозв'язок між умовою (ситуацією) та результатом (конструкцією, що має вживатися). Отже, задля підвищення мотивації майбутніх учителів немовних спеціальностей до вивчення іноземних мов процес навчання має ґрунтуватися на принципі алгоритмізації навчання граматичного матеріалу іноземної мови.

Як уже зазначалося, у процесі навчання іноземної мови студенти і викладачі стикаються із впливом «чинника рідної мови». Вивчаючи іншу мову, молодь переходить на інший мовний код. Використання в навчальному процесі переважно іноземної мови значно розширює словниковий запас студентів і надає можливості для мовленнєвої практики майбутніх учителів. Крім того, постійне використання рідної мови на заняттях з іноземної вимагає від студентів значних розумових зусиль, оскільки передбачає неодноразовий «кодовий» перехід у межах одного заняття. Подібна організація навчання суттєво знижує бажання майбутніх учителів опановувати іноземну мову. Таким чином, одним із принципів організації навчання іноземних мов студентами немовних спеціальностей є принцип превалювання іноземної мови в навчальному процесі.

Навчання іноземної мови є комплексним процесом, в якому одночасно здійснюється вивчення мовленнєвих одиниць різних рівнів і розвиток усіх чотирьох видів мовленнєвої діяльності. Як зазначає О. Бейдер, поряд із формуванням у студента загального мотиву, який полягає в усвідомленні актуальної потреби оволодіння кожним видом мовленнєвої діяльності, необхідно забезпечити стабільність цього мотиву. Засобом реалізації такого підходу науковець уважає систему

різноманітних мовних задач, що пропонуються у міру ускладнення мовного матеріалу та операцій з ним [2, с. 20]. Г. Мальковський пропонує різноманітні завдання для розвитку іншомовної компетенції студентів немовних вишів — фонетичні, лексичні, вправи для розвитку усного мовлення [7, с. 30]. На думку М. Вавілової, завдання має бути мотивом-стимулом навчання іноземної мови [4, с. 39].

Повністю погоджуючись із висловленими думками, зазначимо, що запорукою успішності навчання іноземної мови майбутніх фахівців немовних спеціальностей має стати використання в навчальному процесі завдань, виконання яких потребує не просто репродуктивних навичок, а вміння творчо використовувати набуті знання в ситуації іншомовного спілкування. Ми поділяємо думку Т. Бородіної, що використання проблемних (читай: творчих — **Д. М.**) завдань сприяє формуванню англомовних компетенцій студентів немовних спеціальностей [3, с. 36].

Наприклад, після прослуховування тексту «One day I had a problem....» ми попросили студентів-учителів початкових класів дати пораду дівчині щодо розв'язання конфлікту з однокласниками. Запропоноване завдання виконувало відразу дві функції. По-перше, воно дало викладачу змогу оцінити ступінь розуміння студентами почутого. По-друге, висловлення поради спонукало передбачало мовленнєву практику студентів. Отже, принципом навчання іноземних мов майбутніх учителів, що сприяє підвищенню їхньої мотивації, має виступати принцип творчої іншомовної активності студентів немовних спеціальностей.

Студенти виступають суб'єктом сучасного навчального процесу. З огляду на викладене вище молодь має бути не реципієнтом уже готового знання, а намагатися віднайти його. Навчання іноземної мови передбачає формування в молоді вміння вільно висловлюватися іноземною мовою. Тому час говоріння студентів на занятті (SST) має бути більшим за час говоріння викладача (TST). Крім того, викладач не повинен постійно переривати студентів, виправляючи помилки, оскільки такий підхід суттєво знижує мовленнєву ініціативу майбутніх учителів. Таким чином, принципом навчання іноземних мов майбутніх учителів немовних спеціальностей виступає принцип домінуючої ролі спілкування студентів іноземною мовою.

Іншомовна підготовка виступає одним із нагальних завдань підготовки майбутніх учителів, оскільки знання іноземної мови надає педагогу можливості для професійного самовдосконалення. Навчання іноземної мови майбутніх учителів немовних спеціальностей отримує в статті наукове трактування як процес взаємодії майбутніх учителів немовних спеціальностей і викладачів іноземних мов, результатом якої виступає здатність студентів використовувати іноземні мови в повсякденному спілкуванні та професійній діяльності.

Успішність навчального процесу значною мірою залежить від мотивації того, хто навчається. Відповідно до мети наукової розвідки, під мотивом розуміємо значущий для особистості майбутніх учителів немовних спеціальностей чинник, що характеризує ставлення студентів до вивчення іноземних мов. У статті зазначено, що підвищенню мотивації майбутніх учителів немовних спеціальностей до вивчення іноземних мов сприятиме дотримання викладачем таких принципів організації навчального процесу: 1) принцип особистої зацікавленості студентів у навчальному матеріалі, його актуальності; 2) принцип професійної орієнтації процесу навчання іноземних мов; 3) принцип алгоритмізації процесу навчання граматичного матеріалу іноземної мови; 4) принцип превалювання іноземної мови в навчальному процесі; 5) принцип творчої іншомовної активності студентів немовних спеціальностей; 6) принцип домінуючої ролі спілкування студентів іноземною мовою.

Безперечно, матеріал статті не розв'язує всіх аспектів проблеми, що розглядається. Перспективи подальших наукових пошуків у цьому напрямі вбачаємо у визначенні потенціалу методів навчання іноземних мов у контексті іншомовної підготовки майбутніх учителів немовних спеціальностей.

Література

1. Барабанова Г. В. Когнітивно-комунікативна модель навчання професійно орієнтованого читання іноземною мовою в немовному вузі / Г. В. Барабанова // Іноземні мови. — 2004. — № 1. — С. 29-30.
2. Бейдер Е. И. Мотивационный аспект взаимодействия видов речевой деятельности (на примере обучения по методу языковых задач) / Е. И. Бейдер // Иностранные языки в высшей школе. — 1981. — Выпуск 16. — С. 19-28.
3. Бородіна Т. І. Використання проблемних завдань для формування мовних компетенцій у навчанні англійської мови студентів немовних спеціальностей / Т. І. Бородіна // Іноземні мови. — 2011. — № 1. — С. 36-39.
4. Вавилова М. Г. Задание как мотив-стимул при обучении чтению на иностранном языке / М. Г. Вавилова // Иностранные языки в высшей школе. — 1980. — Выпуск 15. — С. 39-44.
5. Гордеева А. Й. Способи мотивації комунікативної діяльності майбутніх філологів у процесі формування англійської граматичної компетенції / А. Й. Гордеева // Іноземні мови. — 2011. — № 2. — С. 18-21.
6. Кудашова М. Г. Домашнее чтение в овладении чтением как видом речевой деятельности / М. Г. Кудашова // Иностранные языки в высшей школе. — 1980. — Выпуск 15. — С. 33-38.
7. Мальковский Г. Е. Домашнее чтение на английском языке в неязыковом вузе / Г. Е. Мальковский // Іноземні мови. — 2005. — № 4. — С. 28-30.
8. Мелікова С. О. Індивідуалізація професійно-орієнтованого навчання іноземних мов студентів немовних спеціальностей у вищих педагогічних закладах : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.09 / Мелікова Сусанна Омариївна. — Кривий Ріг, 2008. — 216 с.

9. Методика навчання іноземних мов у середніх навчальних закладах : підручник / під ред. С. Ю. Николаєвої. — К. : Ленвіт, 1999. — 320 с.
10. Психологія : підручник / Ю. Л. Трофімов, В. В. Рибалка, П. А. Гончарук [та ін.]; за ред. Ю. Л. Трофімова. — К. : Либідь, 2001. — 560 с.

Статья посвящена проблеме обучения иностранным языкам будущих учителей неязыковых специальностей. Автор указывает, что успешность изучения иностранного языка в значительной степени зависит от мотивации изучающего. Под мотивом понимается значимый для будущих учителей неязыковых специальностей фактор, который характеризует отношение студентов к изучению иностранных языков. В статье отражены принципы организации процесса обучения иностранным языкам будущих учителей неязыковых специальностей, которые способствуют повышению мотивации студенческой молодежи к изучению иностранных языков.

Ключевые слова: будущий учитель, иностранный язык, мотив, мотивация, неязыковая специальность, принцип.

D. S. Matsko

The Element of Motivation in Teaching Foreign Languages to Future Teachers of Non-Linguistic Specialities

The state establishment «Luhansk Taras Shevchenko National University» of the Ministry of Education, Science, Youth and Sports of Ukraine (1, Oboronna Str., Luhansk, Ukraine)

The article deals with the problem of teaching foreign languages to future teachers of non-linguistic specialties. This process is determined as the process of interaction of future teachers of non-linguistic specialties and lecturers of foreign languages, the result of which is the future teachers' ability to use foreign languages in everyday communication and professional activity. Motivation is stated to be of paramount importance for successful learning of foreign languages. Motive is considered to be the most important factor for students which determines future teachers' attitude to learning foreign languages. It is stated that future teachers' motivation to learning foreign language becomes stronger if the process of teaching foreign languages is based on the principles, i. e.: 1) students' personal interest to the teaching material, its topicality; 2) professional orientation of teaching foreign languages; 3) using algorithms in teaching grammar of a foreign language; 4) sticking to the foreign language at classes; 5) creative language activity of students of non-linguistic specialties; 6) dominant role of students' communication in foreign languages.

Keywords: foreign language; future teacher; motivation; motive; non-linguistic specialty; principle.

References

1. Barabanova, H.V. (2004). Kohnityvno-komunikatyvna model navchannia professii-no-orientovanoho chytannia inozemnoiu movoiu v nemovnomu vuzi [Cognitive and Communicative Model of Education of Profession-Oriented Foreign Language Reading at Non-Linguistic Institutions of Higher Education]. *Inozemni movy*, 1, 29-30.
2. Beider, E. I. (1981). Motivatsionnyi aspekt vzaimodeistviia vidov rechevoi deiatelnosti (na primere obuchenii po metodu yazykovykh zadach) [Motivational Aspect of Interaction between Kinds of Communicative Activities (by Way of Example Methods of Language Tasks)]. *Inostrannyye yazyki v vysheyi shkole*, 16, 19-28.
3. Borodina, T. I. (2011). Vykorystannia problemnykh zavdan dlia formuvannia movnykh kompetensii u navchanni anhliiskoi movy studentiv nemovnykh spetsial-

- nostei [Using of Problem Tasks for Formation of Language Competences in Learning English of Non-Linguistic Specialties' Students]. *Inozemni movy*, 1, 36-39.
4. Vavilova, M. G. (1980). Zadanie kak motiv-stimul pri obuchenii chteniiu na inostrannom yazyke [Task as a Motive-Stimulus to Teach English Reading]. *Inostrannye yazyki v vyshej shkole*, 15, 39-44.
 5. Hordieva, A. Y. (2011). Sposoby motyvatsii komunikativnoi diialnosti maibutnykh filolohiv u protsesi formuvannia anhlomovnoi hramatychnoi kompetentsii [Ways of Motivation of Communicative Activity of Future Philologist in Process of Formation of English Grammatical Competence]. *Inozemni movy*, 2, 18-21.
 6. Kudashova, M. G. (1980). Domashnee chtenie v ovladenii chteniem kak vidom rechevoi deiatelnosti [Home Reading in Studying Reading as a Kind of Communicative Activity]. *Inostrannye yazyki v vyshej shkole*, 15, 33-38.
 7. Malkovskii, G. E. (2005). Domashnee chtenie na angliiskom yazyke v neyazykovom vuze [[Home English Reading at Non-Linguistic Institutions of Higher Education]. *Inozemni movy*, 4, 28-30.
 8. Melikova, S. O. (2008.). *Indyvidualizatsiia profesiino-orientovanoho navchannia inozemnykh mov studentiv nemovnykh specialnostei u vyshchikh pedahohichnykh zakladakh* [Individualization of Profession-Oriented Teaching of Foreign Language at Pedagogical Institutions of Higher Education] (Doctoral dissertation, Kryvyi Rig).
 9. Nikolaieva, S Yu. (Ed.) (1999). *Metodyka navchannia inozemnykh mov u serednykh navchalnykh zakladakh* [Foreign Language Teaching Methods at Comprehensive Schools]. Kyiv: Lenvit.
 10. Trofimov, Yu. L. (Ed.), Rybalka, V. V., & Honcharuk, P. A. (2001). *Psykhohohiia* [Psychology]. Kyiv: Lybid.